

На ръба на драмата

или Разговори за децата на новото време и техния беден театър

Михаил Байков разговаря с членовете на журито

С доц. Йоана Спасова,
театровед, член на журито

- Това не е първото ви участие на МФСД „Вълшебната завеса“. Можете ли да откриете някои от посоките в неговото развитие?

- Да, вече няколко пъти съм била на фестивала в Търговище, а тази година беше и неговото 13-о издание. За пръв път бях тук на 7-ото му издание. През годините следя какво става, макар да не съм всяка година на фестивала. „Вълшебната завеса“ е уникален и единствен по рода си у нас, именно защото е фестивал за детски спектакли. Т.е. това не е нито само куклен фестивал, нито само драматичен. Това е фестивал за детски спектакли. Виждам, че при селекцията се предпочитат драматични представления, драматизации на приказки, изиграни от актьори от драматичните театри – това е един от специфичните профили на фестивала. Другото, което го отличава е, че е международен. Може би е по-редно да кажем „с международно участие“, доколкото затрудненията на фестивала да канят чужди трупни са доста големи. Най-често канени са колежите от Румъния, Турция, Сърбия, разбира се има и от Германия и други страни от Западна Европа. Обикновено детските спектакли са с по-голяма трупа и това води до трудности от организационно и финансово естество. Забелязала съм, че в тези международни участия превес имат моноспектаклите или такива с двама души. На мен лично много ми импонира и това, че по време на фестивала всяка година се провежда теоретико-практическа дискусия по определена актуална тема. Голям дял в това има Димитър Чернев, който обикновено много съдържа тези дискусии да бъдат по актуални проблеми. Засяга теми, които да направят от една страна връзката между стратегията за развитие на детските

спектакли и на детските фестивали и от друга да закрепят връзката между култура-театър-образование. Тези срещи дискусии много често са с хора, работещи с деца – учители, педагози, хората, които водят школи, т.е. участници са и онези, които непрекъснато са в контакт с децата. Фестивалът го скоро беше просто празник на целия регион. Имаше лъчи в Разград, Шумен. Тази година, предполагам поради финансови причини, е ограничено неговото провеждане извън Търговище и гастролите бяха по-малко. Друга специфика на фестивала е, че покрива различни възрастови групи. От театър за най-най-малките – 3-4 годишните от детските градини, а напоследък амбицията е да падне още границата и да се играе за съвсем малките, т.нар. „small size theatre“. Това е добра инициатива, но разбира се тя носи със себе си необходимостта правещите го да се съобразят с една интерактивност, с участие на малките в спектаклите,

така че да им е интересно, да се задържи вниманието им. Трябва работа и със самите детски учители, с психолозите. Разви се идеята, която в началото беше водеща – да се прави театър за тийнейджърите. Тази ниша се разрасна, което говори, че има сдвижение. Поставените цели и задачи се изпълняват.

- Изкушен съм като един от младите селекционери на фестивала да ви попитам за тазгодишната продукция. Мислите ли, че тя реално отразява ситуацията в българската театър?

- През последните години ми прави впечатление, че селекционери на фестивала са млади хора. Това много ме радва, защото самият факт, че млад човек избира спектакли за даден фестивал, вече само по себе си е много добър признак. Тези хора са живият пулс на онова, което става в българския театър и много разчитам на техния вкус и отношение. Тънка чувствителност и неподправеност извън конюнктурата е онова, което ни е необходимо. Те не познават толкова добре директорите на театри, които искат да си пласират спектаклите, нямат лични отношения с правещите театър, освен това за тях самите, да бъдат селекционери е плюс, защото така навлизат в живия театър, запознават се с него. От тук насетне, проблемът със селекциите на такъв род фестивали, донякъде е свързан с това, че през май има страшно много фестивали. Театрите са ангажирани в тях и знам, че е проблем кой спектакъл на кой фестивал да отиде. От предишни години знам, както и от други фестивали, че някои много добри селекциии пропадат поради обективни причини – разболял се актьор или по финансови такива (тъй като в регламента на фестивала има някои икономически параметри, заради които трупите се отказват от участие). Като изключим всичките тези неща, можем да кажем, че тазгодишната селекция

беше добра. Какво значи за мен добра селекция? Не мога да кажа, че са правени кой знае какви компромиси, тъй като основната задача е изпълнена. Децата от Търговище имат възможността да видят спектакли, които иначе не биха могли да видят, ако не им се докарат в града и региона. Т.е. една такава богата и разнообразна палитра вече е необходимия минимум и той е налице. От там насетне качеството на отделните спектакли е различно и това е нормално. Това, което ми допадна в селекцията е, че в действителност бяха подбрани най-различни жанрове, стилове за различни възрастови групи, което вече предполага едно по-широко разтваряне на ветрилото.

- Салоните бяха пълни, но не винаги реакциите бяха еднозначни. За какво говори това? Идва ли ново поколение с нови нагласи към театъра?

- Хубав въпрос за публиката. Хубав, защото огромното значение на този фестивал е не толкова в оценяването на спектаклите сами по себе си, а в нещо друго. Даже има един такъв критерий, въведен в журито: до каква степен тези спектакли въздействат? На този фестивал има нещо много похвално и това, че понякога публиката е от деца от специализирани училища – деца в неравностойно положение, сираци или от рискови групи. Да уържиш такава публика е сложно. Понякога тя ни изненадва с реакциите си. Случвало се е спектакъл, който е със скромни качества така добре да се приема от децата, да се аплодира така бурно, че те превръщат представлението в друго представление. В същото време те могат да убият актьорите на сцената и да провалят спектакъла и сме ималци, дори и тази година, такива случаи. Все пак, нека не забравяме, че търговшиката зала е огромна. Тя побира над 600 души и често става невъзможно да се проведе представлението. Тези рискове са нормални за фестивалите, но нека е ясно, че децата също са барометър и разбират какво се случва. Понякога има представления, които считаме, че са за по-възрастни и мислим, че няма да се разберат от децата. Нищо подобно – те реагират доста адекватно. Естествено, че идва ново поколение. Есте-

ствено, че реакциите са различни. Ако щете само фактът, че тези деца са непрекъснато пред компютрите, че непрекъснато звънят GSM-и в салона – нещо, което преди години го нямаше, вече говори, че има разлика от преди десетина години и сега. Децата на Търговище от много малки тръгват на този фестивал. Почти от 3-4-годишни започват да ги водят в театъра и виждам, че с времето стават доста „тренирани“.

- Наградихте пет спектакъла като преобразувахте наградите. Какво наложи тази стъпка и кой спектакъл успя да ви докосне най-силно?

- Традиционно наградите са пет. За мъжка и женска роля, за сценография, музика и режисура, т.е. по елементи и компоненти на спектаклите. Не знам как е било преди, но първата година, в която бях на жури през 2007 г. с мен беше проф. г.изк. Снежина Панова и с нея стигнахме до заключението, че на един такъв фестивал, доколкото в него е заложено на синтетичността и интерактивността, е много трудно да се отделят отделни елементи на спектакъла. Много е трудно да отделиш музиката например, когато представлението е мюзикъл и актьорите пеят и т.н. Тогава се реши да се въведат някакви по-специфични критерии за даване на награди и възможността те да се преобразяват. И тази година един от спектаклите, които наградихме, беше по-посока приобщаването на най-малките зрители и то приобщаване към класическата музика и изкуството като по-широко понятие. Това е „Полет, пролет и прозорец“ на Търговишкия театър с реж. Съби Събев. Другият спектакъл, който наградихме беше „Защо Джон Ленън носи пола“. Това е пак в тази посока на общуване със зрителите, доколкото този спектакъл има целева група тийнейджъри. Много силна и всеотдайна игра на Юлия Кобеи, която е актриса в младежкия театър на Ростов на Дон – един неин моноспектакъл, който се игра на руски, но така беше поднесен, че публиката, която като цяло не знаеше руски, разбра идеята, което е доста важно. Друго представление, което беше отличено, е това на Русенския театър – „Аладин“, ка-

то наградата беше за авторската музика на Пламен Мирчев – Мирона. Четвъртият спектакъл, към който мога да кажа, че имам слабост се казва „На ръба“ на театър „Атом“. Тук става дума за млади, енергични хора, които определено имат търсения в областта на театралния език, по-специално театрално-пластическия език. Интересното беше, че спектакълът е за възрастни, но детската публиката го прие „на ура!“. Винаги е притеснително дали децата ще разберат, защото наистина става въпрос за много тънко представление, в което акцентът пада върху човешката душа. Много фино послание има в този спектакъл, направен с толкова фантазия и поредица от интересни и красиви образи. Децата винаги оценяват красотата. В тази връзка много красиво представление беше „Любовта към трите портокала“ на ДКТ – Сливен със сценограф Свила Величкова, която беше направила изключително силно визуално решение на спектакъла, което актрисите изпълняват доста добре. Хубавото беше, че се представя класически текст на Карло Гоци, но този път не видяхме традиционните комедия дел'арте маски, а много оригинални полумаски, което беше иновативно и красиво. По повод красотата, за съжаление, напоследък гледайки театър на различни места, виждам че нещата се правят доста голо и бедно. Не е нужно да имаш пари, за да направиш нещо хубаво. Но в нашия беден театър, и то не по Гротовски, тези ни групи се виждат на сцената и това е малко тъжно. Образите се гледат от парцалки, торбички, няма красиви сценографии и кукли и, когато се появи нещо такова на сцената, всички реагираме. Не трябва да се забравя, че когато се прави нещо за деца, то трябва детското естетическо чувство за красота да бъде погледливо.

- И на края, щом сме свидетели на 13-ото издание на фестивала, очевидно не можем да говорим за случайност, а напротив – за необходимост от съществуването на такъв форум. Как виждате понататъшно случване на фестивала? На какво трябва да наблегне и какво според вас трябва да предлага на своята публика?

- На 13 години човек става тийнейджър, т.е. вече имаме едно полупораснало дете с повече претенции. Аз вярвам в смисъла, мястото и ролята на този фестивал, както и в неговото бъдеще и развитие. Естествено пожеланията и амбициите са този фестивал да има по-голямо значение от регионалното. Едно такова разширяване, в смисъл фестивалът да обслужва с лъчите си, едва ли не цяла Северна България, е абсолютно постижимо. Другото е разширяването на възрастовите му граници и в тази посока усилията са също не по-малко важни. Друго, което смятам, че определено би могло да се развива, са уличните шествия. Тази година това бяха формация Жар, а в основата е идеята за разтваряне на ветрилото и включване на малките в хепънинга, пърформанса, шоу-кастинга, детските рисунки. Всичко това има наченки и то трябва да се развива. Естествено международният профил на фестивала би трябвало да се разширява и заглабочава. Аз считам, че в тази посока има още какво да се прави. Организаторите полагат госта усилия през годините и заслужават похвала. Искане ми се обаче повече красота – това е детски фестивал и той трябва да е по-празничен, по-приказен, по-красив. Той трябва да има една вълшебна завеса, в която да ни въвлеча.

С Елза Лалева, актриса, режисьор, писател, председател на журито

- Като председател на журито пред вас ли стои финалният избор кои спектакли да награди-те? Имаште ли сходни виждания с останалите от екипа?

- Удивителното беше, че имахме сходни мнения с останалите от журито и те бяха в желанието ни да отличим онзи аспект от театралния процес, който е дал добър резултат. Имам предвид, че имаше представлени, в които не всичко беше както трябва, т.е. не бих казала, че всичко ми харесваше, но там, където се е получило добре и имаше достигане на ниво – това именно искахме на всяка цена да отличим. Заради това се наложи и да преформулираме наградите. Струва ми се въобще, че това е по-качествено

венен път – да се отличават етапи и процеси, а не да се кара по холивудската класация. Като цяло всяко награждаване е нещо изключително сложно, винаги водещо до субективни усещания, до несправедливости или до пристрастия. Там където бяхме на едно мнение, че се е получило нещо, го отличихме.

- Какво е по-особеното във фестивала като „Вълшебната завеса“? Какво ви затрудни във вашата работа?

- Това е фестивал, в който средствата са смесени. Имаше и куклени и танцови, и small size, както и чист драматичен театър. Общото беше желанието да се направи нещо за деца – уби с различен резултат и в различна степен добро. Най-трудното беше да се оцени, поне за мен, искрено и търпеливо отношение и схващане към децата като партньор, а не като бройка, която трябва да плати билетчето и да влезе, за да се прибави нещо към бюджета на театъра.

- „Вълшебната завеса“ има за цел да запълни онази ниша, която остава между кукления театър, който предлага най-често спектакли за най-малките и драматичния, който пък предлага спектакли за възрастни. Като човек, който идва от кукления театър, не мога да не ви питам с какво според вас, кукленият театър може да бъде интересен на тези деца и на тази публика в преход без да абдикира от своите израз-

ни средства?

- Кукленият театър предлага по-интересни предложения при всички положения. Драматичният има още много хляб да яде докато достигне до тази култура. Много му се иска да навакса пред тази публиката, която въпреки е и доста манипулируема, но тъй като няма много пари се получава нещо далеч не толкова сполучливо. Театър за деца, без да има добра визия – не става, не се получава. При кукления театър има по-голям шанс, защото модерното мислене, чувството за абстракция и свободно боравене с времето и пространството са неща присъщи за този вид театър, а драматичният все още търси езика, на който да говори с децата.

- Наскоро бяхте отличена за пиесата си „Пепеляшка“ на фестивала в Ямбол, затова искам да ви попитам трябва ли да има според вас подобен конкурс, който да насърчава писането за деца?

- Да, мисля, че това е една добра идея. Има хора, които учат граматургия, а нямат контакт с театрите. Искане например, някои от хубавите курсови работи на моите студенти, на които преподавам куклена драматургия, да стигнат до театрите. Фестивалът в Ямбол прави по-възможни подобни срещи.

- Очевидно и вашият фаворит е някъде сред отличените. Ще издгемте ли кой е той и с какво ви впечатли?

- Пак казвам: направиха ми впечатления различни постижения в различни спектакли. Например: радостно ми беше, че видях качена публика на сцената; насядали деца по едни възглавнички, докато актьорите се опитват да направят нещо за тях, да ги накарат да разберат, да чуят музиката, да им е уютно. Театрално преживяване, което не е просто про-форма. От друга страна „Комедия дел'арте“ на Сливенския театър, което е прекрасно като визия и като находки. Спектакъл, който блести с възможностите си и с културата си. Спектакълът на руската актриса – такова нацелване на проблемите на тийнейджърите. Добър театър – насочен очи в очи с публиката и то без да е гудактичен, а напротив много провокативен.

С Катерина Георгиева, театровед, член на журито

– Катя, съвсем наскоро завърши, но ето че вече си част от журито на международен фестивал. Какви са първите ти впечатления от него и пред какви трудности изпадна, заставайки в позицията на оценяващ?

– Радвам се, че подчертавах този факт, защото наистина ми беше трудно. Истината е, че когато си обикновен зрител, без крайна цел на гледането, е далеч по-лесно. Заставайки открито пред един театрален продукт, насочен към детската публика, някак те връхлита една необикновена отговорност и сетивата ти са събудени на 100%. Предизвикателство за мен беше да сложа граница между чисто личното преживяване и отключване на чувства от обективността и зоркото око на професионалното мнение. Това ми е първият подобен фестивал, никога не съм прекарвала толкова време с деца и безкрайно се стараех да се отделя от тях и да си изградя собствен „инкубатор“ за отзвук на гледаното. А то беше разнообразно и многоцветно. И въпреки наличието на толкова много цветове, аз виждам един основен проблем – страхът да се работи повече с въображението на децата, бягството към буквалното и булфорно разказване с цел лесно достигане до детската гуша и ум. Струва ми се, че фантазията е онова ценно пространство, което трябва да се отвори в главата на детето, да се култивира дори желание за творчество. От нас зависи как ще се случи това. От друга страна, фестивалът показва сериозно отношение към искреното общуване с малката публика и провокацията да участват в създаването на представлението. Коемо, за наша радост, породило много щастливи викове и атмосфера на искрена и дълбока емоционалност.

– Ти си най-младата в журито и в този смисъл най-малко засегната от рутината на специализирания поглед. Успя ли да изгледаш някой спектакъл по детски и по-скоро, върна ли те някой от спектаклите в детството?

– Имаше моменти, в които из-

питах сериозни притеснения за себе си – за възрастта ми и склонността ми да реагирам открито заедно с децата. След кратки разсъждения разбрах, че това всъщност е радост. У мен не просто липсва тази рутинна на твърде обективния поглед, аз се старая да го избягам – само така мога истински да се вляя в представлението. След неговия финал излизам от омагьосания кръг и се връщам към разума. Тогава правя оценки и анализи. В този ред на мисли, определено имаше Аристотелови мигове на състрадание и съпреживяване. Спектакълът „Алагин“ на ДТ-Русе беше един от спектаклите, на които, редом с децата ми се прииска да извикам на принцесата. Разбира се, върнах се бързо към реалността, и започнах да се вглеждам в актьорската игра. „Любовта към трите портокала“ на ДКТ-Сливен по особен начин ме върна в света на въображението, който несъмнено е свързан с този в детството, където предметите, хората, гласовете, звуците – всичко може да придобива груга форма, може да бъде обазрено и преобразено към една друга действителност, по-красива и чудна.

– Какви бяха реакциите на публиката? Какво ангажира днешните най-млади, а и малко по-големите от тях?

– Да, и това беше за мен един от най-интересните аспекти на фестивала – това, че той се случва на две нива. Поне така го усетих. И онова, най-живото, бълбукащо от чувства и нестихващ ентусиазъм ниво, беше понякога център на събитията. Като новобранец на такъв тип фестивали, се изненадвах постоянно и се наслаждавах на един съвсем (нов) първичен тип реакция – непредумишлена, извиреща от сърцевината на случващото се. Навярно за колегите, които познават ситуацията, не е било видно от този ъгъл, но за мен си беше изживяване. А от гледна точка на ангажирането мисля, че младите се радват на предложената им различна гледна точка, а дори и по-малките. Този въпрос е пряко свързан с аспекта, който вече споменах – нетрадиционното, но стойностно интерпретиране на историите, абстрактната и

провокативна сценография, предлагаща възможност за фантазиране и обогатяване на мисленето – това са все важни моменти, които създават една нова публика. Публика от млади хора, способни да изградят у себе си истинска култура за възприемане на театралния продукт като особена специфика от знаци и символи.

– Изпратихте на финал пет различни спектакли. Какво наложихте този разнороден избор?

– Отговорът на този въпрос е в самия въпрос. Спектаклите, отличени на финала, се различават силно един от друг и всеки носи своя конкретна визия и смисъл. Важното в тази ситуация е не кой е награден, а за какво. Нашата основна цел беше първо да останем верни на децата, и след това да мислим за всичко останало. За това и най-трудно беше да се концентрираме върху това представление, което най-открито и всеотдайно общува с децата. Тази е най-чувствителната награда...

– Конкурс за детска рисунка, кастинг за актьор/актриса, работни ателиета и конкурсна програма с драматични и кукленни спектакли за деца – какво още може да добави в репертоара си следващото издание на „Вълшебната завеса“? Какво му липсва?

– Въпросът ти сам по себе си издава богатството на програмата. Мисля, че бих добавила малко повече музикални събития – би било прекрасно ако децата се сдобият и с една частица музикална култура покрай театралната, нали?